

практики музикального исполнительства. На основе научно-теоретических методов исследования выделены теории темперамента личности, в контексте которых разработаны характеристики темперамента музыканта-исполнителя, охарактеризованы особенности их влияния на осуществление музыкальной деятельности, сформулированы педагогические советы по формированию индивидуального стиля музыкально-исполнительской деятельности студента-музыканта.

Ключевые слова: темперамент, психологический фактор, музыкальное искусство.

The article "Temperament as a psychological factor of musical performance" is devoted to the analysis of scientific frameworks of the display of temperament characteristics in musicians' performances, from the point of view of interdisciplinary combination of psychological theory of temperament and practice of musical performance. Based on the scientific and theoretical research methods, temperament theories of personality are revealed (psychological theory of Carl Jung, I. Pavlov typological theory and structural theory of W. Merlin), in the context of which developed of such researchers as Kirnarska D., E. Yorkina, E. Fedorov, and I. Poluboryanyna developed the characteristics of musician temperament. The outlined scientific research forms the basis of modern domestic approach to identify the impact of individual-typological features of musicians' on the effectiveness of their performances.

More specifically, all Jungian types of temperament can be found among musicians (D. Kirnarska): extroverted (confident, open, able to show their best in front of a large audience, stable; becomes overexcited if performing on stage with insufficient preparation) and introverted (prone to fantasy and the constant search for new meanings, subjective interpretation). There are mental (typically stable, but sometimes overly academic performance), sensory (passionate, but occasionally emotionally unstable performance) and intuitive (subtle play, but sometimes the interpretation is not understood by the audience) introverts.

According to the typology of Ivan Pavlov, E. Yorkina characterizes temperaments of musicians: choleric - explosive; sanguine – a fighter; phlegmatic - inert; melancholic - sensitive and so on. E. Fedorov finds that the following patterns can be observed during musical performances: choleric musicians are in a state of emotional arousal on the stage, resembling a "pre-fever", more often than other types; phlegmatic performers fall into a state of creative apathy more often. Musicians with a weak nervous system – melancholics – have the hardest time overcoming stage fright. Based on the description of psychological types of temperament by W. Merlin, I. Poluboyaryna proposed her own classification of temperament characteristics of young musicians, in which she distinguishes the strengths and weaknesses that significantly affect the creation of musical images during the concert.

Most researchers argue that performance musicians of any type of temperament can succeed in their musical careers by forming their own individual style, which would compensate for the biological shortcomings of their temperament. Such styles are formed during professional training. Its effectiveness depends on the consideration of individual typological characteristics of personality, which implies the need of an individual approach to each artist, using a variety of educational methods and techniques.

Key words: temperament, the psychological factor, musical art.

УДК 371.104.1

Ксенофонтов Сергій Савович,
доктор медичних наук, професор,
Мукачівський державний університет

МОТИВАЦІЙНІ АСПЕКТИ САМОНАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Робота присвячена вивченню суттєвої та ефективної методики навчання студентів на базовому етапі освіти. Доведено, що більшість студентів не мають «звички» до самостійної теоретичної професійної підготовки, що відображає низьку мотивацію до якісного навчання. Обґрунтовано, що механізм мотивації професійного саморозвитку особистості під час підготовки у виші уможливорює розробку необхідних процедур керування навчально-професійною діяльністю. Свідоме створення у навчальному процесі відповідних учбових ситуацій є необхідною педагогічною умовою досягнення мотиваційної напруги та формування професійного мислення майбутнього фахівця.

Ключові слова: мотивації самонавчання, професійне мислення, майбутній фахівець.

Постановка проблеми. Процес навчання є специфічно організованим взаємодійством, при якому відбувається передача теоретичних знань та практичних навичок від викладача студенту з метою формування останнього як освіченої людини. Головним завданням вищої сучасної школи на складному та важкому сьогоденному етапі є визначення і обґрунтування моделі фахівця-педагога, фахівця-гуманітарія майбутнього [1, 2]. Підвищення якості підготовки майбутніх фахівців, формування у них стійкої мотивації до самонавчання, до

безперервної самостійної професійної освіти у подальшому професійному житті, є одним із факторів забезпечення необхідної особистісної конкурентоспроможності на сучасному ринку праці. Аналіз мотиваційної складової професійного саморозвитку та можливостей її діагностування засвідчує, що цей процес є складним та багатоплановим. Суть дидактичного процесу складається з мотивації студента до навчання, алгоритму функціонування його навчально-пізнавальної діяльності, та алгоритму діяльності

викладача по керівництву-наставництву навчанням, яка переконливо демонструє, що саме мотивація студента до навчання є вирішальною атрибутивною складовою якісної освіти [3]. Мотиваційні аспекти самонавчання, як сенс професійного саморозвитку, пов'язані із внутрішнім поєднанням структурних складових особистісної психіки, спрямованих на її конструктивну взаємодію з навколишнім середовищем шляхом отримання особистісно значущого та адекватного вимогам соціуму результату професійної діяльності. Слід зазначити, що це постійний процес, він не обмежується змістом набутого досвіду. Його підґрунтя є актуалізоване прагнення до професійного зростання, що проявляється в інтересах, прагненнях, переконаннях, здібностях особистості, активній позиції щодо пізнання довкілля, а також постійного самопізнання, розкриття духовного та інтелектуального потенціалу як складових компонентів мотивації професійного саморозвитку [4]. З цього складається базова підготовка висококваліфікованих спеціалістів, які добре знайомі з сучасними методами подальшої своєї професійної діяльності [5-7].

Професійне мислення - це своєрідний вид діяльності фахівця, який передбачає особливі форми аналізу та синтезу, пов'язані з необхідністю зіставити загальну картину професійної функціональної діяльності з виявленням чи виникненням комплексів невіршених завдань або питань, а також швидко і своєчасне (доволі часто життєво обумовлене) прийняття рішення про природу тих чи інших професійних викликів. Виходячи з єдності усвідомлених та не усвідомлених логічних і інтуїтивних компонентів досвіду, професійне мислення - складний діалектичний суперечливий процес, багато в чому детермінований самонавчанням, оволодіння яким є однією із найскладніших і важливих задач фахової освіти. Поки що в українській системі вищої освіти переважає акцентування уваги педагогічного менеджменту на чинниках зовнішньої мотивації. Водночас компетентний викладач, зацікавлений у ефективності своєї діяльності, підготовці кваліфікованого фахівця, природно звертається до цілісної системи мотивації, прагне до її активізації та підтримання мотиваційної напруги на належному рівні. Спрямованим компонентом мотивації є цілеспрямований мотиваційний вплив. Він концентрує силу і, водночас, вираженість позиції викладача у системі детермінованої педагогічної взаємодії. Цей процес включає, по суті, низку ситуацій, у межах яких і відбувається мотиваційний вплив як інструмент мотиваційного забезпечення професійного саморозвитку людини у навчально-професійній діяльності. В умовах розвиненої педагогічної теорії на практиці самі ситуації, діючі системи мотиваційних впливів все ще залишаються лише бажаними явищами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На рівні університетських базових профільних кафедр проведений аналіз найпоширеніших ситуацій навчально-пізнавальної взаємодії викладача та студента, який дав нам можливість виокремити певні сфери цілеспрямованих мотиваційних впливів. Вони пов'язані з відповідними елементами подальшого професійного саморозвитку. Ми переконані в тому, що процес самопізнання залежить від неупередженого об'єктивного оцінювання викладачем діяльності студента. Особистість

завжди схильна до зіставлення результатів та зусиль власної діяльності з результатами діяльності інших. Крім того, система вимог має потворні вияви, якщо вона відображає хибний принцип «вимоги не для всіх». Особистість може розвивати у себе орієнтацію на пристосування до обставин, пов'язаних з відходом від вимог. Можливість обходити вимоги виступає мірою особливого становища, що забезпечується певним статусом, наближенням до впливової особи, згодою розв'язувати ситуації некоректними або навіть неприпустимими способами. Професійній складовій, яка виявляється через формування та розвиток компетентності, через мотиваційні аспекти самонавчання та необхідність взаємодії з оточуючим світом, приділяється менше уваги, а вирішення тактичних проблем, розв'язання наявних протиріч та перетворення програм життєдіяльності займають останні місця.

Мета статті (постановка завдання) – здійснити аналіз чинників формування мотивації самонавчання майбутніх фахівців.

Результати дослідження. З метою деталізації розуміння студентами професійного саморозвитку ми вибірково запропонували їм індивідуально визначити чинники, що впливають на цей процес. Результати відображають таке ранжування запропонованих чинників: 18,2% — самоорганізація, самореалізація — 17,8 %, задатки, схильності та самоосвіта — 15,8 %, самопізнання — 12,2 %. Самоконтролю віддано менше десяти відсотків — 9,3 %. Самомотивація, на думку студентів, впливає ще менше — 6,7 %, а потреба у саморозвитку серед запропонованих чинників займає одне з останніх місць, на неї припало 5,1 %. Студенти також вказали на недостатність цілеспрямованого впливу на саморозвиток з боку викладачів.

Визначення реального ставлення студента до наполегливого навчання, як єдиного шляху досягнення головної мети - отримання якісної освіти, яка гарантує соціальні перспективи і професійну здатність, на наш погляд, можливо через призму «звички»-потреби до читання додаткової професійної літератури у вільний час. На жаль, переважна більшість респондентів не мають навичок щодо регулярного читання книг, інших фахових видань та джерел інформації.

Виявилось, що причини низької активності студентів щодо самостійної професійної позааудиторної роботи не пов'язані з недоліками в іншій складовій дидактичного процесу - алгоритму керівництва навчанням, тобто організації навчально-методичного процесу.

Основними формами навчання професійного мислення є лекції і практичні заняття, науково-практичні конференції, заняття в тематичних гуртках, науково-дослідна робота, з підручниками, монографіями, Інтернетом, журналами з наступним обговоренням їх з компетентним викладачем. Процес професійного мислення багатограний і багатовекторний. Він базується на певному досвіді і результатах попереднього навчання, індуктивному і дедуктивному мисленні, інтерпретації фактів (відтворення і цінність яких непостійні) та на інтуїції. Для оптимізації професійного мислення було прийнято низку спроб з метою проведення можливого кількісного аналізу багатьох початкових чинників, включаючи визначення пізнавальних підходів

(семіотика), які використовуються практичними фахівцями для вирішення важливих проблем, розробку тестових систем, підтримку прийняття рішень, які можуть виділяти найбільш важливий елемент у навчальному процесі, та застосування теорії прийняття рішення щодо конкретного навчально-пізнавального процесу.

Враховуючи те, що мотиваційні побудники самонавчання і формування професійного саморозвитку відбувається перш за все у навчально-професійній діяльності, було з'ясовано: – студенти усвідомлюють вплив соціальної відповідальності на професійний саморозвиток, який виражається в бажанні активно впливати на ситуацію, у самопізнанні та у розумінні значущості роботи над собою, в організації цілеспрямованої роботи над власними особистісними якостями, у визначенні та аналізі власних потреб, а також у професійному становленні та усвідомленні можливостей саме власного впливу на середовище.

Однак реалії інші – студенти недостатньо приділяють уваги регулярній самостійній позааудиторній професійній підготовці, отож маємо наявний негативний вплив на формування професійного мислення майбутнього фахівця. Підвищення мотивації до якісного навчання, на нашу думку, можливо за рахунок по-перше,

індивідуального творчого дотримання плану навчальної дисципліни; по-друге, ерудиції і педагогічної майстерності викладача, його авторитету серед студентів та колег; по-третє, обмін студентів між вітчизняними та іноземними вищими медичними навчальними закладами, що є більш доступним в умовах кредитно-модульної системи навчання. Крім того, вирішення недоліків в організації самостійної теоретичної професійної підготовки є суттєвим резервом підвищення ефективності навчально-педагогічного процесу і значного загального покращення якості освіти.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Таким чином, якісний аналіз отриманих даних дає можливість відокремити складові компоненти мотивації професійного саморозвитку майбутніх фахівців, а акцентуація педагогічних впливів на виявлених компонентах має бути основою формування мотивації саморозвитку фахівця до подальшої безперервної професійної освіти.

Перспективами подальших досліджень є вплив мотиваційних чинників на формування професійних компетенцій оптимізація освітнього процесу в умовах вищого навчального закладу.

Список використаних джерел

1. Дайнеко В.І. Мотивування освіти — важливий фактор її продуктивності / В.І. Дайнеко // Нові технології навчання. — 1995. — Вип. 14. — С. 45—47.
2. Нейко Є.М., Глушко Л.В., Мізюк МІ. Науковий та професійний рейтинги як засіб підвищення мотивації студентської діяльності // Досвід впровадження основних засад Болонського процесу в систему вищої медичної (фармацевтичної) освіти (Тернопіль, 14-15 квітня 2005р). - Тернопіль: Укрмедкнига, 2005. - С. 157-163.
3. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько.-М.: Педагогика, 1989.-192 с.
4. Болгаріна В.С. Вивчення мотивації умінь засобами педагогічної соціології / В.С. Болгаріна, Л.І. Гуменюк // Педагогіка і психологія. — 1997. — № 4. — С. 7—14
5. Токар Н.Ф. Динаміка мотивації в процесі професійної підготовки / Н.Ф. Токар // Педагогіка і психологія. — 1997. — Вип. 4. — С. 151—155.
6. Авдєєнко А.П. Інтенсифікація навчального процесу та організація самостійної роботи / А.П. Авдєєнко, Л.В. Дементій, О.Є. Поляков // Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. -К: НМКВО, 2001.-Вип.24.-С. 108-111.
7. Шумакова Л.П. Мотиваційний тренінг як засіб активного соціально-психологічного навчання / Л.П. Шумакова // Нові технології навчання. — 2000. — Вип. 25. — С. 114—120.

Работа посвящена изучению существенной и эффективной методике обучения студентов на базовом этапе образования. Доказано, что большинство студентов не имеют «привычки» к самостоятельной теоретической профессиональной подготовки, отражает низкую мотивацию к качественному обучению. Обосновано, что механизм мотивации профессионального саморазвития личности при подготовке в вузы делает разработку необходимых процедур управления учебно-профессиональной деятельностью. Сознательное создание в учебном процессе соответствующих учебных ситуаций является необходимым педагогическим условием достижения мотивационного напряжения и формирование профессионального мышления будущего специалиста.

Ключевые слова: мотивации самообучения, профессиональное мышление, будущий специалист.

One of the factors ensuring the competitiveness of education at the world level is a meaningful improvement of the quality of specialist training, the formation of their motivation to self-education, to continuous professional education. The extremely responsible mission of specialist is the performing of professional or non - professional orientation, that requires necessarily the acquisition of modern professional pedagogical thinking and outlook by humanitarian profile students. The article is devoted to the study of essential and effective methodology of teaching students at the basic educational level. It has been proved that the majority of students do not have a "habit" for independent theoretical professional training, which reflects low motivation for quality education. It has been proved that the mechanism of motivation for professional self-development during university training enables the elaboration of necessary management procedures of educational and professional activities. Conscious creation of relevant training situations in the learning process is an essential condition for achieving educational motivational tension and formation of the future specialist's professional thinking. The further professional development is defined by the degree of mastery of the professional thinking principles (and depends on

personal experience, the school attended, the knowledge of discipline theory). This approach has contributed to the development of students' self-cognitive opportunities, enhance the practical skills, developed the elements of perceived independence. Accentuation of educational impacts on constituent components of professional self-development motivation should be the basis for the formation of the specialist' self-development motivation in general.

Key words: *self - educational motivation, professional thinking, the future specialist.*

УДК 37.034 – 053.6

Zdzisława Załona

dr hab. prof. nadzw.

*Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa (The State Higher Professional School) in Nowy Sącz
Pedagogical Institute*

DEFINITION OF THE LIE GIVEN BY CHILDREN OF PRIMARY SCHOOL AGE

The own research results concerning lies of children between 7 and 9 years of age are presented in the article. The study group of children consisted of 137 pupils of early school education, including 68 girls and 69 boys. The factual material collected during individual conversations with children allowed answering the research questions: how do children in primary school age define the lie, and what are similarities and differences in verbal definitions of the lie given by girls and boys.

Key words: *the lie, children of primary school age, moral development, the stage of moral heteronom.*

1. Theoretical considerations concerning children lies

1.1. Different authors' points of view on the lie

Psychologists claim that the lie has always been present in a human and they 'consider it as one of the leading nature laws' (Witkowski, 2006, p. 18). It is a common phenomenon in a human's life because both adults and children tell lies. One may lie with the use of words, gestures and also facial expressions. The lie may be conscious but also less conscious. One may lie other people, but also those who are the closest, e.g. parents, siblings, friends, teachers or oneself (Karwatowska, 2010, p. 81). Even though, we know subconsciously that the lie is something bad, we do not always tell truth. The issue of the lie is multidimensional, difficult to grasp and conditioned by various factors but always closely related to the human morality. O. Konkova points out that presently 'the issue of perceiving the "truth" norm by children is in the centre of the attention of researchers; it means that the lie in children is seen in the context of occurrence and development of moral awareness' (Konkova, 2007, p. 131).

The term 'lie' itself is also complex and therefore ambiguously defined in contemporary subject literature. J. Piaget believes that the lie 'is naturally related to the issue of objective responsibility and moral realism' (Piaget, 1967, p. 129). Hence, the problem of the lie is always directly connected with the moral development of the human. H. Malewska and H. Muszyński claim that the lie shall be defined as such a behaviour of people which results from the reason for misleading someone (Malewska, Muszyński, 1962, p. 10). Similar definition is found in the Dictionary of the contemporary Polish language, which is as follows: 'the lie is a judgment which does not reflect reality, we say it in order to mislead someone' (The Dictionary of the contemporary Polish language, 1998, p. 382).

W. Okoń describes the lie as 'a false statement which aims to mislead someone in a conscious way' (Okoń, 1996, p. 122). The author underlines that the lie is not a mistaken utterance which someone makes when he or she is convinced of its truthfulness. Therefore, such a person lies who gives false information consciously and intentionally. Supplement to the definitions cited which is additional and crucial for considerations taken into this article, is that one mentioned by

W. Chudy. It says that the lie is 'the act of misleading someone (else) in a conscious way which results in the disturbance of the basic social relationship, which is represented by the principle of communication' (Chudy, 2003, p. 627).

To develop the content of the definition of the lie, it should be added that some authors think that the concealment, acting or simulation of the situation which is not real is also considered as the lie (Malewska, Muszyński, 1962, p.12). H. Muszyński (1962, p. 12) draws our attention to this aspect as well and he writes that concealment of facts and representation of situation which is other than the real one is also the lie. S. B. Walters dealt with the problem of the lie as well. He also thinks that the lie is represented by: cheating, vagueness, disinformation, concealment, hiding, interlacement, distortion, making up, twisting, counterfeiting, blinding, embellishment (Walters, 2003, p.14). The presented definitions of the lie allow for deducing that although they have a lot of identical denotations, they differ among one another. These differences are the most visible in the aspect of the actions made by a person who lies and they concern his or her reasons, emotions by which this person is ruled.

Comparison of the mentioned and chosen definitions of the lie shows that their scope of content is not significantly different, and the clear boundary between authors' views concerning description, interpretation and understanding of this term is blurred. It supports the thesis that the lie subject-matter is multidimensional and complex on the ground of the psychological and philosophical reference.

1.2. Moral development of a child of primary school age

When writing about the lie of children of the primary school education age, this issue shall be considered in the context of moral development of a child. The period in humans' life between 7 and 11 – 12 years of age is called the primary school age; it is also described as the late childhood. This age is during the 1st stage of school education in the Polish education system. The school environment, specific learning measure and established rules which prevail in the school, require compliance with obligatory regulations in a class, peer group and in contacts with other people.